

بررسی وضعیت کتاب‌های ترجمه شده کودکان ۳-۱۱ سال، (۱۳۶۶-۱۳۷۵)^۱

خدیجه ابراهیمی کلهرودی^۲

چکیده: در پژوهش حاضر وضعیت ترجمه کتاب‌های کودکان ۳ تا ۱۱ سال، منتشر شده در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵ با استفاده از روش پیمایشی مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش کاستی‌ها و کمبودهایی را که دست‌اندرکاران نشر کتاب‌های ترجمه شده کودکان از آن غافل مانده‌اند، نشان می‌دهد. برای انجام پژوهش، از کتابشناسی ملی ایران، کتابشناسی توصیفی کودکان و نوجوانان بهره گرفته است.

مقدمه

توسعه اطلاعات و ارتباطات، عصر ما را به قول مارشال مک‌لوهان به دهکده‌ای جهانی بدل کرده که از ویژگی‌های آن سرعت اشاعه و دستیابی به اطلاعات است. اشاعه و دستیابی به اطلاعات شیوه‌های گوناگونی دارد که "ترجمه" یکی از آن شیوه‌هاست. ترجمه سبب می‌شود که اطلاعات، جهانی و همه‌گیر شده و جهانیان از آن بهره‌مند گردند. کودکان نیز از طریق ادبیات کودکان و نوجوانان که جزیی از آن‌را کتاب‌های ترجمه شده تشکیل می‌دهند، به اطلاعات مورد نظر خود دست می‌یابند.

کتاب‌های ترجمه شده کودکان پاسخ بسیاری از پرسش‌های کنجکاوانه کودکان را در بردارند و

۱. برگرفته از: خدیجه ابراهیمی کلهرودی، "بررسی وضعیت ترجمه کتاب‌های کودکان ۳ تا ۱۱ سال، ۱۳۶۶-۱۳۷۵". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

امکان آشنایی آنان را با سرزمین‌ها و مردمان آنها فراهم می‌سازند. کودک با این کتاب‌ها دنیای ناشناخته‌ها را کشف کرده و ضمن به دست آوردن اطلاعات که محتوای کتاب را تشکیل می‌دهند، با قالبی که محتوی را در برگرفته نیز آشنا می‌شود.

قدرت خواندن و توانایی درک کودک سبب می‌شود تا کتاب‌های آنان از نظر سنی طبقه‌بندی شوند و هر سنی کتاب خاص خود را داشته باشد. توجه به گروه‌های سنی نیز یکی دیگر از عناصر اطلاعاتی کتاب‌های کودکان است که در پژوهش حاضر مورد نظر است.

هدف پژوهش حاضر تعیین وضعیت ترجمه کتاب‌های کودکان ۳ تا ۱۱ سال، منتشر شده در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵ است که با استفاده از روش پیمایشی صورت گرفته است. تحقیق حاضر کاستی‌ها و کمبودهایی را که دست‌اندرکاران نشر کتاب‌های ترجمه شده کودکان از آن غافل مانده‌اند، نشان می‌دهد. در انجام پژوهش، از کتابشناسی ملی ایران (کتابشناسی ملی ایران، ۱۳۶۶-۱۳۷۴)، کتابشناسی توصیفی کودکان و نوجوانان (طاهری قندهاری، فرزانه، ۱۳۷۴)، و ماهنامه کتابخانه بهره گرفته شد. براساس معیار از "ترجمه، چاپ اول، گروه سنی، و تاریخ یا سال نشر" کتاب‌ها سیاهه برداری شد و سپس با مراجعه به کتابخانه‌های تحقیقاتی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، شورای کتاب کودک، و کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد کتاب‌ها مورد بررسی قرار گرفت. اطلاعات کتاب‌ها در "سیاهه مشخصات" درج شد. سپس این اطلاعات در جداولی تنظیم و به روش آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۶۸۰ عنوان کتاب مورد بررسی قرار گرفت.

نگاهی به جریان ترجمه

آگاهی از تلاش‌ها و دستاوردهای اقوام و ملل از طریق ترجمه امکان‌پذیر است و سابقه آن در کشور ما به دوره هخامنشیان باز می‌گردد. در این زمان دستورات و فرامین شاهان هخامنشی به زبان آرامی نگاشته می‌شد و در مناطق مختلف کشور، مترجمان آن را به زبان مردم آن نواحی ترجمه می‌کردند، چون در این زمان مردم به زبان‌های بابلی، پارسی، عیلامی، و یونانی صحبت می‌کردند (شاه حسینی، ناصر، ۱۳۵۳).

در زمان سامانیان وجود دانشگاه جندی‌شاپور و کتابخانه آن که کتاب‌های متعددی داشت، ترجمه از زبان‌های مختلف را می‌طلبید. از جمله منطق ارسطو و کتاب‌های افلاطون و افلاطونیان در فلسفه که از سریانی به پهلوی ترجمه شده بودند و کتاب‌های جالینوس و سقراط در طب را نیز می‌توان نام برد (راوندی، مرتضی، ۱۳۵۴).

تأکیدی که قرآن مجید و پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) به فراگیری علم و دانش

داشتند، انگیزه‌ای بود که مسلمانان به فراگیری علوم مختلف بپردازند. چنین امری مستلزم استفاده از متون و منابع زبان‌های مختلف بود. از این رو کتاب‌های بسیاری از زبان‌های پهلوی، سریانی، قبطی، هندی، و یونانی به عربی ترجمه شد (ابن الندیم، محمدبن اسحاق، ۱۳۴۶). از جمله کتاب‌هایی که از پهلوی به عربی ترجمه شده کتاب کلیله و دمنه (زرین‌کوب، عبدالحسین، ۱۳۵۵) است که توسط ابن مقفع ترجمه شده است. اصل این کتاب توسط برزویه طبیب در زمان ساسانیان از هند به ایران آورده شد و به پهلوی ترجمه شد. این کتاب توسط رودکی از عربی، به نظم درآمد و بعد از آن به وسیله ابوالمعالی نصرالله بن عهد الصمد منشی در عهد بهرام شاه غزنوی به نثر فارسی برگردانده شد (مینوی طهرانی، مجتبی، ۱۳۶۱).

در دوره قاجار، ترجمه کتاب‌های نظامی گبیرت و آیین‌نامه‌های مانور پیاده نظام به دستور عباس میرزا (محبوبی اردکانی، ۱۳۵۴) و تأسیس دارالفنون توسط میرزاتقی خان امیرکبیر که نیازمند ترجمه کتاب‌های ادبی، علمی، و فنی بود، ضمن آشنایی ایرانیان با تمدن و فرهنگ اروپایی، به ترجمه آثاری منجر گشت که در میان آنها از نویسندگانی چون هانس کریستین آندرسن، شارل پرو، برادران گریم، جانانان سويفت، و دانیل دفو که برای کودکان و نوجوانان می‌نوشتند (حقوقی، محمد، ۱۳۷۷)، کتاب‌هایی به چشم می‌خورد.

هر چند این ترجمه‌ها برای کودکان و نوجوانان نبود، اما بیدارکننده بود، چرا که قبل از آن کودکان و نوجوانان از منابعی بهره می‌گرفتند که خاص آنها نوشته نشده بود. برای مثال: سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملک، نروزنامه حکیم عمرخیام، طوطی‌نامه ضیاء نخشبی، موش و گربه عبیدزاکانی، سندبادنامه و... (عمادخراسانی، نسریندخت، ۱۳۵۴) با وجود این در میان دانشمندان مسلمان رسم بود که برای عزیزترین فرزندان خود کتاب می‌نوشتند و به آنان اهداء می‌کردند. این کتاب‌ها بیشتر اندرزنامه‌ها و پندنامه‌های اجتماعی، اخلاقی، تربیتی، و مذهبی همچون کشف‌المحجبه سیدبن طاووس، قابوسنامه قابوس بن وشمگیر، و مثنوی نظامی گنجوی بودند (شورای کتاب کودک، ۱۳۷۳).

آموزش کودکان و نوجوانان در مکتب‌خانه‌ها نیز با کتاب‌هایی نظیر مثنوی "نان و حلوا" و "شیر شکر" شیخ بهایی، اسکندرنامه، سمک عیار، داستان‌های شاهنامه، قصه‌های قرآن، و نوشته‌های مثل "کلثوم ننه" آقا جمال خوانساری صورت می‌گرفت (عمادخراسانی، نسریندخت، ۱۳۵۴).

نوشتن برای کودکان را می‌توان با کتاب "احمد یا سفینه طالبی" که در ۳ مجلد توسط عبدالرحیم طالبوف به نگارش درآمد، نسبت داد که در دوره قاجار می‌زیست و پس از او دکتر محمد هشیار به نوشتن برای کودکان هفت تا دوازده سال پرداخت (کتابشناسی ملی ایران، ۱۳۵۴). ادبیات کودکان و نوجوانان ایران جمع‌آوری افسانه‌ها و قصه‌های ایرانی به همت

فضل الله صبحی مهتدی و صادق هدایت، نوشته‌های جبار باغچه‌بان، و عباس یمنی شریف، همچنین شعرهایی که ملک‌الشعرا بهار و ایرج میرزا برای کودکان و نوجوانان سرودند، شکل گرفت و تا آنجا پیش رفت که هم اکنون شاهد تدوین اثر ارزشمند و ماندگار شورای کتاب کودک به نام "فرهنگنامه کودکان و نوجوانان" هستیم. در حال حاضر چندین مجلد آن در اختیار کودکان و نوجوانان قرار گرفته است (شورای کتاب کودک، ۱۳۷۳).

با در نظر گرفتن این نکته که کودکان و نوجوانان از نظر توانایی و قدرت خواندن در سطوح مختلفی قرار دارند، از این رو کتاب‌هایی که برای آنها نوشته می‌شوند، دارای طبقه‌بندی سنی هستند تا هنگامی که کودکان کتابی را انتخاب می‌کنند، قادر به خواندن و درک آن باشند. این گروه‌های سنی عبارتند از: گروه سنی الف یا کودکان پیش دبستانی که در ۳ تا ۶ سالگی قرار دارند. گروه سنی ب به کودکان ۷ و ۸ ساله اطلاق می‌شود که در سال‌های اول و دوم دبستان هستند. گروه سنی ج کودکانی هستند که در سن ۹ تا ۱۱ سالگی هستند و در سال‌های سوم، چهارم و پنجم (ایمن (آهی)، لیلی، ۱۳۵۷) دبستان به تحصیل اشتغال دارند. گروه سنی الف و ب هم ترکیبی است که کودکان پیش دبستانی و سال‌های اول و دوم را برمی‌گیرد. گروه سنی ب و ج کودکان پنج سال دبستان را شامل می‌شود.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵ از زبان‌های آلمانی، انگلیسی، روسی، عربی، و فرانسوی به فارسی برگردانده شده‌اند. ۱۳/۰۹ درصد کل عناوین ترجمه شده از زبان انگلیسی صورت گرفته و سپس زبان آلمانی با ۳/۸۷ درصد، عربی با ۱/۴۷ درصد، فرانسوی با ۱/۳۲ درصد، و روسی با ۰/۱۴ درصد به ترتیب بعد از زبان انگلیسی قرار می‌گرفته است.

موضوع کتاب‌های ترجمه شده کودکان در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. در این جدول موضوع افسانه توانسته است طی سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵، ۷۷ عنوان یعنی ۱۱/۳۲ درصد کل موضوع کتاب‌های ترجمه شده کودکان را به خود اختصاص دهد. در حالی که در موضوع داستان ۳۰۰ عنوان ترجمه وجود داشته که ۴۴/۱۱ درصد کل عناوین ترجمه شده را تشکیل می‌دهد. موضوع شعر ۸ عنوان یعنی ۱/۱۷ درصد کل آثار ترجمه شده را به خود اختصاص داده است.

موضوع غیرداستان مشتمل بر بازی و سرگرمی، دانش اجتماعی، دین، علوم و علوم کاربردی است که ۳۷/۱ درصد کل عناوین ترجمه شده را به خود اختصاص داده است. کتاب‌های ترجمه شده

جدول ۱

موضوع	سال	اساتذ		دانشین		شهر		پاری و سرگرمی		دانش اجتهاد		غیر دانشین		مجموع						
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد					
مجموع	۱۳۷۵	۷۷	۱۱/۳۳	۳۰۰	۴۲/۱۱	۸	۱/۱۷	۷	۱/۰۲	۱۵	۷/۲	۱۸	۲/۶۵	۱۳۳	۱۹/۷					
		۱۴	۲/۰۶	۲۰	۳	۲	۰/۳	۲	۰/۳	۱	۰/۱۳	—	—	۵	۰/۸۳					
۱۳۶۴	۱۳۶۴	۱۱	۱/۶۱	۱۶	۲/۳۵	—	—	—	—	—	—	۱۰	۱/۲۷	۱۶	۲/۳۵					
		۱۱	۱/۶۱	۲۱	۳/۰۸	—	—	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
۱۳۶۳	۱۳۶۳	۱۲	۱/۷۶	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
		۸	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
۱۳۶۱	۱۳۶۱	۱۲	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
		۸	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
۱۳۶۰	۱۳۶۰	۱۲	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
		۱۲	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	—	—	—	—	—	—	۲۰	۲/۳۵					
۱۳۶۸	۱۳۶۸	۱۰	۱/۲۷	۵۰	۷/۳	۲	۷/۳	۲	۰/۳	۶	۰/۸	۲	۰/۳	۲۷	۱/۶۱					
		۱۰	۱/۲۷	۵۰	۷/۳	۲	۷/۳	۲	۰/۳	۶	۰/۸	۲	۰/۳	۲۷	۱/۶۱					
۱۳۶۹	۱۳۶۹	۱۲	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	۲	۰/۳	۴	۰/۵۹	۴	۰/۳	۲۷	۱/۶۱					
		۱۲	۱/۱۷	۲۰	۵/۹	۲	۵/۹	۲	۰/۳	۴	۰/۵۹	۴	۰/۳	۲۷	۱/۶۱					
۱۳۶۸	۱۳۶۸	۴	۰/۵۹	۳۷	۵/۱۳	۱	۱/۱۳	۲	۰/۳	۴	۰/۵۹	۱	۰/۱۳	۱۳	۱/۱۱					
		۴	۰/۵۹	۳۷	۵/۱۳	۱	۱/۱۳	۲	۰/۳	۴	۰/۵۹	۱	۰/۱۳	۱۳	۱/۱۱					
۱۳۶۷	۱۳۶۷	۲	۰/۳	۱۱	۱/۶۱	۱	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	۵	۰/۸۳					
		۲	۰/۳	۱۱	۱/۶۱	۱	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	۵	۰/۸۳					
۱۳۶۶	۱۳۶۶	۱	۰/۱۳	۸	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	—	—	۷	۱/۰۲					
		۱	۰/۱۳	۸	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	—	—	۷	۱/۰۲					
۱۳۶۶	۱۳۶۶	۱	۰/۱۳	۸	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	—	—	۷	۱/۰۲					
		۱	۰/۱۳	۸	۱/۱۷	—	—	—	—	—	—	—	—	۷	۱/۰۲					
درصد	فراوانی	۱	۰/۱۳	۳	۰/۴۳	۱	۱/۱۷	۱	۰/۱۳	۱	۰/۱۳	۱	۱/۱۷	۳	۰/۴۳					
		۱	۰/۱۳	۳	۰/۴۳	۱	۱/۱۷	۱	۰/۱۳	۱	۰/۱۳	۱	۱/۱۷	۳	۰/۴۳					
درصد	فراوانی	۱	۰/۱۳	۳	۰/۴۳	۱	۱/۱۷	۱	۰/۱۳	۱	۰/۱۳	۱	۱/۱۷	۳	۰/۴۳					
		۱	۰/۱۳	۳	۰/۴۳	۱	۱/۱۷	۱	۰/۱۳	۱	۰/۱۳	۱	۱/۱۷	۳	۰/۴۳					
موضوع	سال	۱۳۶۶	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۵

جدول ۱: توزیع فراوانی موضوع کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

بازی و سرگرمی ۷ عنوان بوده که ۱/۰۲ درصد کل آثار ترجمه شده کودکان را تشکیل می‌دهد. کتاب‌های دانش اجتماعی ۷ عنوان یعنی ۱/۰۲ درصد عناوین ترجمه شده است. کتاب‌های دینی با ۱۸ عنوان ۲/۶۴ درصد کل کتاب‌های ترجمه شده کودکان را تشکیل می‌دهد. کتاب‌های علوم با ۱۳۴ عنوان ۱۹/۶۷ درصد و علوم کاربردی با فراوانی ۷۹ عنوان ۱۱/۴۵ درصد عناوین ترجمه شده کودکان را شامل می‌شود، که پس از داستان بیشترین عناوین از موضوعات ترجمه شده را به خود اختصاص داده‌اند.

کتاب‌های مرجع ترجمه شده کودکان در این دوره ده ساله ۷ عنوان یعنی ۱/۰۲ درصد کل آثار است و کتاب‌های تصویری با ۳۶ عنوان ۵/۲۸ درصد کتاب‌های ترجمه شده کودکان را تشکیل می‌دهند. جدول ۲ به گروه‌های سنی کتاب‌های ترجمه شده کودکان اختصاص دارد که مشتمل بر گروه سنی الف، ب، ج، گروه سنی الف و ب، و گروه سنی ب و ج می‌باشد.

گروه سنی الف کودکان پیش دبستانی یعنی ۳ تا ۶ سالگی را در برمی‌گیرد. به دلیل اینکه کودکان این گروه سنی قادر به خواندن نیستند، بیشتر کتاب‌های آنها تصویری است و به ندرت در کتاب‌های این گروه سنی، نوشته موجود است. عناوین ترجمه شده برای این گروه سنی ۶۸ عنوان است که ۱۰ درصد کل عناوین ترجمه شده کودکان را شامل می‌شود و ۳۶ عنوان یعنی ۵/۲۹ درصد آنها کتاب‌های تصویری هستند. ۳۲ عنوان دیگر عبارتند از ۸ عنوان (۱/۱۷ درصد) داستان، ۱۳ عنوان (۱/۹۱ درصد) دانش اجتماعی، ۶ عنوان (۰/۸۸ درصد) علوم، و ۵ عنوان (۰/۷۳ درصد) علوم کاربردی.

جدول ۲. توزیع فراوانی گروه‌های سنی کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

گروه سنی	الف		ب		ج		الف و ب		ب و ج	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۶۶	۱	۰/۱۴	۴	۰/۵۹	۲	۰/۳	۵	۰/۷۳	۲	۰/۳
۱۳۶۷	۲	۰/۳	۶	۰/۸۸	۲	۰/۳	۷	۱/۰۲	۶	۰/۸۸
۱۳۶۸	۸	۱/۱۷	۲۴	۳/۵۲	۲۸	۴/۱۱	۱۹	۲/۷۹	۱۶	۲/۳۵
۱۳۶۹	۲۲	۳/۲۳	۲۹	۴/۲۶	۲۸	۴/۱۱	۲۲	۳/۲۳	۲۰	۳
۱۳۷۰	۱۶	۲/۳۵	۲۴	۳/۵۲	۳۲	۴/۷	۱۷	۲/۵	۱۸	۲/۶۴
۱۳۷۱	۱۳	۱/۹۱	۲۵	۳/۶۷	۸	۱/۱۷	۱۰	۱/۴۷	۱۷	۲/۵
۱۳۷۲	۱	۰/۱۴	۳۱	۴/۵۶	۱۴	۲/۰۶	۹	۱/۳۲	۲۰	۳
۱۳۷۳	۲	۰/۳	۱۸	۲/۶۴	۳۰	۴/۴۱	۴	۰/۵۹	۲۱	۳/۰۸
۱۳۷۴	۱	۰/۱۴	۱۳	۱/۹۱	۱۵	۲/۲	۲	۰/۳	۱۷	۲/۵
۱۳۷۵	۲	۰/۳	۲۱	۳/۰۸	۱۰	۱/۴۷	۸	۱/۱۷	۱۰	۱/۴۷
جمع	۶۸	۱۰	۱۹۵	۲۸/۶۷	۱۶۹	۲۴/۸۵	۱۰۳	۱۵/۱۴	۱۴۵	۲۱/۳۲

کودکان گروه سنی ب، کودکان سال‌های اول و دوم و در سن هفت و هشت سالگی هستند و توانایی خواندن داشته و تمایل آنها بیشتر به خواندن داستان‌های کوتاه و مجموعه داستان‌هاست (ایمن (آهی)، لیلی، ۱۳۵۷). ۱۹۵ عنوان (۲۸/۶۷ درصد) کل عناوین ترجمه شده مربوط به این گروه سنی است که ۱۰۹ عنوان آن (۱۶/۲۹ درصد) به موضوع داستان، ۳۹ عنوان (۵/۷۳ درصد) علوم، ۲۵ عنوان (۳/۶۷ درصد) افسانه، ۱۶ عنوان (۲/۳۵ درصد) علوم کاربردی، ۲ عنوان (۰/۳ درصد) شعر، بوده و بازی و سرگرمی، دانش اجتماعی، دین، و مرجع هر کدام با یک عنوان (۰/۱۴ درصد) موضوعات ترجمه شده برای این گروه سنی هستند.

گروه سنی ج کودکان گروه سنی ۹ و ۱۰ و ۱۱ ساله هستند که در سال‌های سوم و چهارم و پنجم دبستان مشغول تحصیل‌اند. این گروه به کتاب‌های افسانه، تک داستان، سرزمین‌ها و ملل، و مجموعه‌ها علاقه‌مندند (ایمن (آهی)، لیلی، ۱۳۵۷). ۱۶۹ عنوان (۲۴/۸۵ درصد) کل آثار ترجمه شده به این گروه سنی اختصاص دارد. نسبت عناوین در هر زمینه موضوعی عبارت است از علوم با ۴۹ عنوان (۷/۳۴ درصد)، داستان با ۴۸ عنوان (۷/۰۶ درصد) علوم کاربردی با ۴۲ عنوان (۶ درصد)، افسانه‌ها با ۲۲ عنوان (۳/۲۳ درصد)، مرجع با ۵ عنوان (۰/۷۳ درصد) دین با ۲ عنوان (۰/۳ درصد)، و بازی و سرگرمی یک عنوان (۰/۱۴ درصد).

گروه سنی الف و ب به کودکان پیش دبستانی و سال‌های اول و دوم دبستان اطلاق می‌شود که برخی از آنها قدرت خواندن داشته و برخی دیگر فاقد توان خواندن هستند. این گروه سنی همان‌طور که در جدول شماره ۲ دیده می‌شود ۱۰۳ عنوان (۱۵/۱۴ درصد) عناوین ترجمه شده را به خود اختصاص داده‌اند: ۶۵ عنوان (۱۰/۵۶ درصد) داستان ۱۵ عنوان (۲/۲ درصد) علوم ۹ عنوان (۱/۳۲ درصد) افسانه علوم کاربردی و شعر هر کدام ۶ عنوان (۰/۸۸ درصد)، و بازی و سرگرمی ۲ عنوان (۰/۳ درصد).

گروه سنی ب و ج شامل کودکانی است که در دوره پنج ساله دبستانی یعنی ۷ تا ۱۱ سال قرار داشته و از توانایی‌های متفاوت در خواندن برخوردارند. این گروه ۱۴۵ عنوان از کل کتاب‌های ترجمه شده را به خود اختصاص داده‌اند. در این گروه سنی، ۷۰ عنوان (۱۰/۲۹ درصد) داستان، ۲۵ عنوان (۳/۶۸ درصد) علوم، ۲۱ عنوان (۳/۰۸ درصد) افسانه، و دانش اجتماعی یک عنوان (۰/۱۴ درصد) و یک عنوان (۰/۱۴ درصد) مرجع ترجمه شده است.

اطلاعات کتابشناختی اصل اثر ترجمه شده کودکان به عناصری اطلاق می‌شود که در صفحه عنوان ظاهر می‌شود و مشتمل بر عنوان، نویسنده، تصویرگر، محل نشر، ناشر، و تاریخ نشر می‌باشد. در کتاب‌هایی که از زبان‌های مختلف به فارسی برای کودکان ترجمه شده، اطلاعات کتابشناختی اصل اثر ۱۲۷ عنوان که (۱۸/۶۷ درصد) کل کتاب‌های ترجمه شده کودکان ذکر شده است. این امر دلیل بر حضور همه عناصر کتابشناختی در کتاب‌ها نیست، بلکه ۴۵ عنوان یعنی

(۶/۶۱ درصد) آثار، اطلاعات کتابشناختی کامل داشته‌اند. در بقیه موارد هم به یک یا چند عنصر از عناصر کتابشناختی کفایت شده است.

جدول ۳ اطلاعات کتابشناختی کتاب‌های ترجمه شده کودکان را نشان می‌دهد که علاوه بر اطلاعات کتابشناختی اصل اثر، عنصر مترجم را هم شامل می‌شود. اطلاعات کتابشناختی اثر ترجمه شده در ۳۷۷ عنوان (۵۵/۴۴ درصد) آثار ترجمه شده به طور کامل ذکر شده است. عنوان در ۱۰۰ درصد آثار حضور داشته است، اما نام نویسنده در ۵۲۸ اثر (۷۷/۶۴ درصد) در صفحه عنوان ذکر شده است، و از تصویرگر در ۳۷۷ اثر (۵۵/۴۴ درصد) ذکر نام شده است. در ۸۳ اثر (۱۲/۲ درصد)، نام نویسنده و تصویرگر مشترک است.

نام مترجم در ۶۵۱ عنوان (۹۵/۷۳ درصد) ذکر شده و در (۴/۲۱ درصد) عناوین که کتاب‌های تصویری هستند، نام مترجم درج نشده است. از نظر مشخصات نشر که مشتمل بر محل نشر، ناشر، تاریخ یا سال نشر می‌باشد، به ناشر و سال نشر در کلیه آثار، اشاره شده است. اما به محل نشر تنها در ۶۵۱ عنوان (۹۵/۷۳ درصد) اشاره شده است. بدین ترتیب ۴/۲۶ درصد آثار فاقد محل نشر می‌باشند.

ناشران کتاب‌های ترجمه شده کودکان در جدول ۴ آمده است. این ناشران یا دولتی هستند یا غیردولتی. منظور از ناشر دولتی، شرکتی انتشاراتی است که بیش از ۵۰ درصد سهام آن به دولت تعلق دارد (آذرنگ، عبدالحسین، ۱۳۷۵). این ناشران ۱۸۹ (۲۷/۸ درصد) عنوان از کل عناوین ترجمه شده برای کودکان را منتشر کرده‌اند. ۴۸۰ عنوان (۷۰/۵۸ درصد) از کل آثار ترجمه شده را ناشران غیردولتی منتشر کرده‌اند. درصد کمی از عناوین را که ۱۱ عنوان (۱/۶۱ درصد) می‌باشد افراد منتشر کرده‌اند.

جدول ۴. توزیع فراوانی ناشران کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

سال	ناشر دولتی		ناشر غیردولتی		ناشر فردی		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۶۶	۷	۱/۰۲	۷	۱/۰۲	-	-	۱۴	۲/۰۶
۱۳۶۷	۱۴	۲/۰۶	۹	۱/۳	-	-	۲۳	۳/۳۸
۱۳۶۸	۱۱	۱/۶۱	۸۲	۱۲/۰۴	۱	۰/۱۴	۹۴	۱۳/۸۲
۱۳۶۹	۲۸	۴/۱۱	۹۰	۱۳/۲۱	-	-	۱۱۸	۱۷/۳۲
۱۳۷۰	۳۵	۵/۱۴	۷۳	۱۰/۷۲	۳	۰/۴۴	۱۱۱	۱۶/۳۲
۱۳۷۱	۲۱	۳/۰۸	۴۹	۷/۱۹	-	-	۷۰	۱۰/۲۹
۱۳۷۲	۱۷	۲/۵	۶۳	۹/۲۵	۶۹	۰/۸۸	۸۶	۱۲/۶۴
۱۳۷۳	۲۸	۴/۱۱	۳۹	۵/۷۳	۱	۰/۱۴	۶۸	۱۰
۱۳۷۴	۱۷	۲/۵	۲۸	۴/۱۱	-	-	۴۵	۶/۶۱
۱۳۷۵	۱۱	۱/۶۱	۴۰	۵/۹۸	-	-	۵۱	۷/۵
جمع	۱۸۹	۲۷/۸	۴۸۰	۷۰/۵۸	۱۱	۱/۶۱	۶۸۰	۱۰۰

جدول ۵. توزیع فراوانی تصویرگران کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

سال	تصویرگر		نقاش ایرانی		نقاش خارجی		طراح		عکاس		بدون تصویرگر		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱۳۶۶	-	-	-	-	۷	۱/۰۲	-	-	-	-	۷	۱/۰۲	۱۴
۱۳۶۷	۱	۰/۱۴	۴	۰/۵۹	۱	۰/۱۴	۱	۰/۱۴	-	-	۱۷	۲/۵	۲۳
۱۳۶۸	۴	۰/۵۹	۳۵	۵/۱۴	۱	۰/۱۴	۱	۰/۱۴	-	-	۵۴	۷/۹۴	۹۴
۱۳۶۹	۸	۱/۱۷	۶۰	۸/۸۱	۲	۰/۳	۲	۰/۳	-	-	۴۸	۷/۰۶	۱۱۸
۱۳۷۰	۱۲	۱/۷۹	۵۱	۷/۵	۱۳	۱/۹۱	۱۳	۱/۹۱	-	-	۳۵	۵/۱۴	۱۱۱
۱۳۷۱	۶	۰/۸۸	۴۴	۶/۳۷	۶	۰/۸۸	۶	۰/۸۸	-	-	۱۴	۲/۰۶	۷۰
۱۳۷۲	۲	۰/۳	۴۰	۵/۹۸	۴	۰/۵۹	۴	۰/۵۹	-	-	۴۰	۵/۹۸	۸۶
۱۳۷۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳۴	۵	۶۸
۱۳۷۴	۵	۰/۷۳	۱۶	۲/۳۵	۱	۰/۱۴	۱	۰/۱۴	-	-	۲۳	۳/۳۸	۴۵
۱۳۷۵	۲	۰/۳	۱۷	۲/۵	-	-	-	-	۱	۰/۱۴	۳۱	۴/۵۶	۵۱
جمع	۴۰	۵/۹۸	۳۰۸	۴۵/۳	۲۸	۴/۱۱	۲۸	۴/۱۱	۱	۰/۱۴	۳۰۳	۴۴/۵۶	۶۸۰

جدول ۵ نشان می‌دهد که در کتاب‌های ترجمه شده کودکان از تصویرگر در ۳۴۸ عنوان یاد شده که ۳۰۸ عنوان (۴۵/۳ درصد) آثار را تصویرگران خارجی که همان تصویرگران اصلی هستند، ۴۰ عنوان را (۵/۹۸ درصد) تصویرگران ایرانی ترسیم کرده‌اند. ۳۰۳ عنوان (۴۴/۵۶ درصد) آثار نیز از ذکر نام تصویرگر خودداری کرده‌اند. در میان تصویرگران به یک عکاس و ۲۸ طراح اشاره شده است. ۴/۱۱ درصد کتاب‌های ترجمه شده کودکان را طراحان به تصویر کشیده‌اند. ۹۰/۵ درصد تصاویر نقاشی بوده که ۸۲/۵ درصد آنها تصاویر رنگی و ۸/۵۴ درصد سیاه و سفید می‌باشد. ۳/۹۶ درصد تصاویر شکل و طرح و ۵ درصد به عکس اختصاص دارد. کتاب‌های کودکان را اشخاص حقوقی و حقیقی ترجمه کرده‌اند.

منظور از اشخاص حقوقی انجمن‌ها، شرکت‌های تجاری، دولت، و مؤسسات تجاری است (جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۷۲). اشخاص حقوقی ۱۱ عنوان (۱/۶۱ درصد) کتاب‌ها را ترجمه کرده‌اند. این در حالی است که اشخاص حقیقی (جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۷۲). ۹۳/۲ درصد آثار را ترجمه کرده‌اند. از میان اشخاص حقیقی، مترجمان زن ۲۲۸ عنوان (۳۳/۵۲ درصد) کتاب‌ها را ترجمه کرده‌اند و ۳۸۵ عنوان (۵۶/۶۸ درصد) آثار را مترجمان مرد ترجمه کرده‌اند. ۳۱ عنوان (۴/۵۵ درصد) آثار نیز بدون مترجم بوده که در حقیقت این عناوین کتاب‌های تصویری هستند که فاقد مترجم می‌باشند. مترجم ۳/۶۷ درصد آثار نیز مشخص نبود.

نتایج تحقیق

در جهان اطلاعاتی امروز کودکان با بهره‌گیری از ادبیات کودکان و نوجوانان، پاسخ سؤالات خود را دریافت می‌کنند. جزئی از ادبیات کودکان و نوجوانان کشور را ترجمه کتاب‌هایی که از زبان‌های مختلف صورت می‌گیرد، تشکیل می‌دهند.

پژوهش حاضر که به بررسی ۶۸۰ عنوان کتاب ترجمه و منتشر شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵ پرداخته، حاکی از آن است که در این دوره ده ساله به طور متوسط در هر سال ۶۸ عنوان کتاب برای کودکان ترجمه شده است. فرایند ترجمه در این سال‌ها دارای نقاط صعودی و نزولی بوده است. در سال ۱۳۶۶ با ۲/۰۶ درصد عناوین ترجمه شده سیر صعودی آغاز می‌شود و در سال ۱۳۶۹ با ترجمه ۱۷/۳۲ درصد کل آثار به نقطه اوج خود می‌رسد. اما از سال ۱۳۷۰ سیر نزولی ترجمه شروع می‌شود و در سال ۱۳۷۴ با ترجمه ۶/۶۱ درصد آثار به پایین‌تر حد خود می‌رسد. در سال ۱۳۷۵ با کمی افزایش سیر صعودی آغاز می‌شود و آثار ترجمه شده در این سال به ۷/۵ درصد می‌رسد (جدول شماره ۶).

کتاب‌های مورد بررسی از زبان‌های انگلیسی، آلمانی، عربی، فرانسوی، و روسی ترجمه شده است که این امر نشانگر آن است که، زبان اکثر کتاب‌های ترجمه شده اروپایی و غالباً انگلیسی آلمانی بوده است. زبان عربی که زبان دینی کشور است، فقط (۱/۴۷ درصد) آثار را در برمی‌گیرد. زبان آثار ترجمه شده گویای این مسئله است که به کشورهای همسایه و منطقه عنایتی نشده است، در حالی که کودکان قبل از اینکه با کشورهای اروپایی و آمریکایی آشنا شوند، لازم است کشورهای همسایه و منطقه خود را بشناسند.

جدول ۶. توزیع فراوانی کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

سال	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	جمع
تعداد کتاب‌ها	۱۴	۲۳	۹۴	۱۱۸	۱۱۱	۷۰	۸۶	۶۸	۴۵	۵۱	۶۸۰
فراوانی	۲/۰۶	۳/۳۸	۱۳/۸۲	۱۷/۳۲	۱۶/۳۲	۱۰/۲۹	۱۲/۶۴	۱۰	۶/۶۱	۷/۵	۱۰۰

نام مترجمان کتاب‌های ترجمه شده، تقریباً در تمام آثار قید شده است و برخلاف انتظار بیشتر مترجمان را مترجمان مرد تشکیل می‌دهند که کمی بیش از نصف کتاب‌ها (۵۶/۶۱ درصد) آثار را ترجمه کرده‌اند. مترجمان زن (۳۳/۵۲ درصد) کتاب‌ها را ترجمه کرده‌اند. سازمان‌ها که ۱/۶۱ درصد آثار را ترجمه کرده‌اند، در مواردی توانسته‌اند نقش بسیار مؤثری در ترجمه آثار کودکان داشته باشند و آثار برجسته‌ای را به فارسی برگردانند.

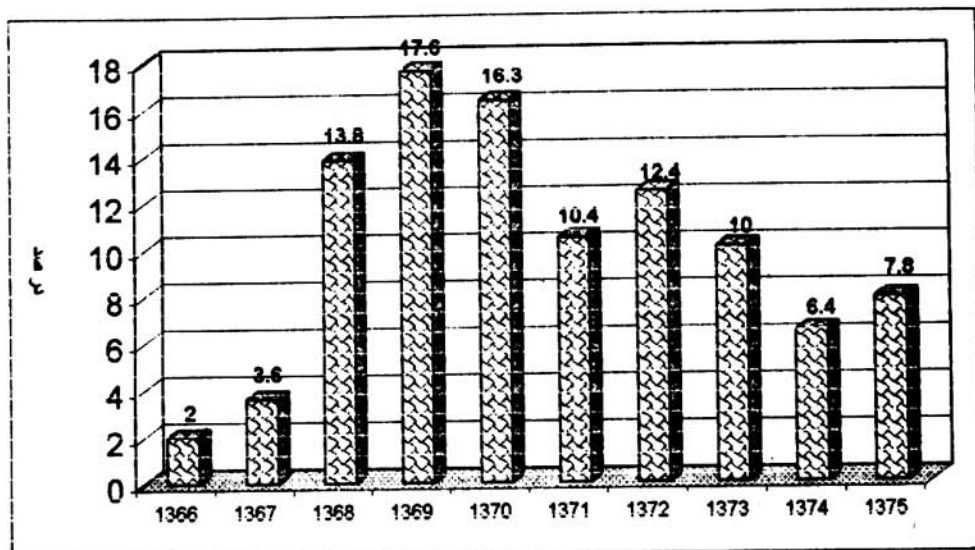
موضوع کتاب‌های ترجمه شده کودکان را افسانه، داستان، شعر، کتاب‌های غیرداستان (بازی و سرگرمی، دانش اجتماعی، دین، علوم، و علوم کاربردی)، کتاب‌های مرجع و تصویری تشکیل می‌دهند. موضوع داستان با ۴۴/۱۱ درصد کل آثار، و سپس علوم و علوم کاربردی بیشترین آثار را به خود اختصاص داده‌اند. بعضی از موضوع‌ها مثل دانش اجتماعی و کتاب‌های مرجع عناوین کمی را به خود اختصاص داده‌اند و در بعضی از سال‌ها در این زمینه اثری ترجمه نشده است. این عدم تعادل که میان موضوع‌های ترجمه شده وجود دارد، ضرورت توجه به موضوع‌های دیگر در مقابل داستان را خاطر نشان می‌سازد تا ترجمه کتاب‌های کودکان از نظر موضوعی به سطحی متعادل نزدیک شود.

از نظر گروه‌های سنی، توجه به گروه سنی ب با ترجمه بیشترین کتاب‌ها در موضوع‌های مختلف دیده می‌شود که بعد از این گروه سنی، گروه سنی ج قرار می‌گیرد. در ترجمه آثار گروه سنی الف کمتر مورد توجه بوده است.

اطلاعات کتابشناختی اصل اثر در اندکی از کتاب‌ها حضور دارند و درج این اطلاعات در سال‌های ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷ در هیچ کتاب ترجمه شده‌ای، دیده نشده است. از سال ۱۳۶۸ به اطلاعات کتابشناختی اصل اثر توجه شده است که این اطلاعات نیز کامل نیست و در برخی از عناوین فقط به عنوان بسنده شده است و این اطلاعات در موارد نادری (۶/۶۱ درصد) آثار به طور کامل قید شده‌اند. در مقابل، اطلاعات کتابشناختی اثر ترجمه شده در ۵۵/۴۴ درصد آثار کامل ذکر شد. که در آن عنوان، ناشر، و تاریخ یا سال نشر در همه عناوین وجود دارند. در ۷۷/۶۴ درصد آثار ترجمه شده نام نویسنده که در برخی موارد تصویرگر نیز هست ذکر شده است. این در حالی است که در اطلاعات کتابشناختی اصل اثر که در همان کتاب آمده، نام نویسنده اثر نیز درج شده است.

نام مصور در ۵۵/۴۴ درصد آثار ترجمه شده آمده است. از این مصوران ۶ درصد تصویرگران ایرانی و بقیه خارجی یا تصویرگر اصلی هستند. حضور مصور ایرانی در آثار ترجمه شده بر این امر حکایت دارد که تصاویر یا بازسازی شده‌اند و یا مورد تعویض و اصلاح قرار گرفته‌اند.

بیشتر کتاب‌های ترجمه شده توسط ناشران غیردولتی منتشر شده است. ناشران تهرانی بیشترین (۸۸/۳۸ درصد) آثار را منتشر کرده‌اند. پس از ناشران تهرانی ناشران مشهد (۶/۴۷ درصد) آثار را منتشر کرده‌اند. سه شهر دیگر قم، تبریز، هرمزگان به انتشار یک یا دو عنوان از این مجموعه پرداخته‌اند. ۴/۲۶ درصد آثار فاقد محل نشر بوده‌اند.

نمودار کتاب‌های ترجمه شده کودکان در سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵

مآخذ

۱. آذرنگ، عبدالحسین. *آشنایی با چاپ و نشر*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، ۱۳۷۵.
۲. اباذری، زهرا. *نقش دانشمندان اسلامی در گسترش فرهنگ اسلامی*. کرانه. س. اول، ش. دوم (تابستان ۱۳۷۳).
۳. ابن‌الندیم، محمدبن اسحاق. *کتاب الفهرست*. تهران: بانک بازرگانی، ۱۳۴۶.
۴. استعلامی، محمد. *بررسی ادبیات امروز، دفتر نخست: دیباچه و طرح*. تهران: زوار، ۱۳۵۱.
۵. ایمن (آهی)، لیلی؛ خمارلو، توران؛ و دولت آبادی، مهدخت. *گذری در ادبیات کودکان*. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۵۷.
۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر. *ترمینولوژی حقوق*. تهران: گنج دانش، ۱۳۷۲.
۷. حقوقی، محمد. *میروری بر تاریخ و ادبیات امروز ایران؛ ۱: نثر - داستان*. تهران: قطره، ۱۳۷۷.
۸. راوندی، مرتضی. *تاریخ اجتماعی ایران، ج. اول: تاریخ اجتماعی ایران و کهن‌ترین ملل باستانی از آغاز تا اسلام*. تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۴.
۹. زرین کوب، عبدالحسین. *تاریخ ایران بعد از اسلام*. تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۵.
۱۰. شاه حسینی، ناصر. *تمدن و فرهنگ ایران از آغاز تا دوره پهلوی*. تهران: مؤسسه علوم بانکی، ۱۳۵۳.
۱۱. شورای کتاب کودک. *فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ج. دوم: الف - ابابیل - اسیلوگراف*. تهران: شرکت تهیه

- و نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ۱۳۷۳.
۱۲. طاهری قندهاری، فرزانه؛ طاهری لطفی، شهرزاد؛ و طاهری لطفی، میترا. کتابشناسی توصیفی کتاب‌های کودکان و نوجوانان. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۷۴.
۱۳. عماد خراسانی، نسربین دخت. "نویسندگان و مترجمان کتاب‌های کودکان و نوجوانان در عصر پهلوی" پایان‌نامه فوق لیسانس کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۵۴.
۱۴. کتابشناسی ملی ایران. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۶-۱۳۷۴.
۱۵. محبوبی اردکانی، حسین. تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج. اول. تهران: دانشگاه تهران، انجمن دانشجویان، ۱۳۵۴.
۱۶. مینوی طهرانی، مجتبی. ترجمه کلیله و دمنه انشای ابوالمعالی نصرالله منشی. [تهران]: دانشگاه تهران، ۱۳۶۱.